

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ΄

ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΑ

§ 164. Τὰ ἀριθμητικά, ἤτοι αἱ λέξεις, αἱ ὁποῖαι δηλοῦν ὠρισμένον πλῆθος ἢ μέτρον, εἶναι ὀνόματα ἐπίθετα ἢ οὐσιαστικά καὶ ἐπιρρήματα.

α΄) Ἀριθμητικά ἐπίθετα

§ 165. Τὰ ἀριθμητικά ἐπίθετα λέγονται

1) ἀπόλυτα, ὅταν δηλοῦν ἀπλῶς ὠρισμένον πλῆθος ὄντων τινῶν ἀπολύτως, ἤτοι ἀσχέτως πρὸς ἄλλα ὄντα : **εἷς** στρατιώτης, **δέκα** βιβλία.

2) τακτικά, ὅταν δηλοῦν τὴν τάξιν, ἤτοι τὴν θέσιν, τὴν ὁποίαν κατέχει τι ἐντὸς μιᾶς σειρᾶς ὁμοειδῶν ὄντων : **ἡ δεκάτη** ἡμέρα τοῦ μηνός — **τὸ πέμπτον** ἔτος τοῦ πολέμου.

Τῶν τακτικῶν ἀριθμητικῶν τὰ πλεῖστα σχηματίζονται ἀπὸ τὸ θέμα τῶν ἀπολύτων, ἀφοῦ εἰς αὐτὸ προστεθῆ μέχρι μὲν τοῦ 19 ἢ κατάληξις -τος, ἀπὸ δὲ τοῦ 20 καὶ ἄνω ἢ κατάληξις -στός : (τρία) τρί-τος, (δέκα) δέκα-τος, (εἴκοσι) εἴκο-στός, (τριάκοντα) τριακο-στός, (χίλιοι) χιλιοστός (βλ. § 110, καλός).

3) χρονικά, ὅταν δηλοῦν χρόνον, ἤτοι τὸν ἀριθμὸν τῆς ἡμέρας, κατὰ τὴν ὁποίαν συμβαίνει κάτι τι, ἀφοῦ τοῦτο ἤρχισε μίαν προηγουμένην ἡμέραν : **ἐναταῖος** ἀφίκετο εἰς Ἀθήνας (= τὴν ἐνάτην ἡμέραν, ἀφότου ἐξεκίνησε).

Τὰ χρονικά ἀριθμητικά σχηματίζονται ἀπὸ τὸ θέμα τῶν τακτικῶν, ἀφοῦ εἰς αὐτὸ προστεθῆ ἢ κατάληξις -αῖος : (τρίτος) τριτ-αῖος, (τέταρτος) τεταρτ-αῖος πυρετός (βλ. § 110, δίκαιος).

4) πολλαπλασιαστικά, ὅταν δηλοῦν ἀπὸ πόσα μέρη σύγκειται κάτι τι : ἄλμα **τριπλοῦν**.

Καὶ τῶν πολλαπλασιαστικῶν ἀριθμητικῶν τὰ πλεῖστα σχηματίζονται ἀπὸ τὸ θέμα τῶν ἀπολύτων, ἀφοῦ εἰς αὐτὸ προστεθῆ ἢ κατάληξις -πλοῦς : (τρία) τρι-πλοῦς, (ἑπτὰ) ἑπτα-πλοῦς (βλ. § 115, Σημ.).

5) ἀναλογικά, ὅταν δηλοῦν ποία ἢ ἀναλογία ἐνὸς ποσοῦ πρὸς ἄλλο ποσὸν ὁμοειδές, ἤτοι ποσάκις ἐν ποσὸν εἶναι μεγαλύτερον ἄλλου ὁμοειδοῦς ποσοῦ : ὁ τῶν Περσῶν στρατός ἦν **δεκαπλάσιος** τοῦ τῶν Ἑλλήνων.

Καὶ τῶν ἀναλογικῶν ἀριθμητικῶν τὰ πλεῖστα σχηματίζονται ἀπὸ τὸ θέμα τῶν ἀπολύτων, ἀφοῦ προστεθῆ εἰς αὐτὸ ἡ κατάληξις **-πλάσιος**: (τρία) **τρι-πλάσιος**, (δέκα) **δεκα-πλάσιος** (βλ. § 110, δίκαιος).

§ 166. Ἐκ τῶν ἀπολύτων ἀριθμητικῶν, τὰ ἀπὸ τοῦ **πέντε** μέχρι τοῦ **ἐκατὸν** εἶναι ἄκλιτα· τὰ δὲ ἀπὸ τοῦ **διακόσιοι** (διακόσιαι, διακόσια) καὶ ἄνω εἶναι τρικατάληκτα δευτερόκλιτα ἐπίθετα πληθυντικοῦ ἀριθμοῦ (βλ. § 110, δίκαιος).

Ἐνίοτε ὅμως λαμβάνονται ταῦτα καὶ εἰς τὸν ἐνικὸν ἀριθμὸν με ὀνόματα περιληπτικά: **διακοσία ἵππος** (= 200 ἵππεῖς), **χιλία ναῦς** (= 1000 νῆες).

Τὰ τέσσαρα πρῶτα ἀπόλυτα ἀριθμητικὰ κλίνονται ὡς ἐξῆς:

ὄν.	εἷς	μία	ἓν	δύο	τρεῖς	τρία	τέτταρες	τέτταρα
γεν.	ἑνός	μιάς	ἑνός	δυοῖν	τριῶν		τεττάρων	
δοτ.	ἐνὶ	μιά	ἐνὶ	δυοῖν	τρισὶ		τέτταρσι	
αἰτ.	ἓνα	μίαν	ἓν	δύο	τρεῖς	τρία	τέτταρας	τέτταρα

Σημείωσις 1. Τὸ δύο λαμβάνεται καὶ ὡς ἄκλιτον, ἰδία μετὰ τοῦ ἄρθρου, π.χ. τῶν δύο μερῶν, τοῖς δύο μέρεσι.

Σημείωσις 2. Ἀριθμοὺς συνθέτους, οἱ οἱ ἀριθμοὶ 18, 19, 28, 29 κτλ. τοὺς ἐξέφερον οἱ ἀρχαῖοι συνήθως δι' ἀφαιρέσεως ὡς ἐξῆς: **δυοῖν δέοντα εἴκοσι** (= 18), **ἑνός δέοντα εἴκοσι** (= 19), **δυοῖν δέοντα τριάκοντα** (= 28) κτλ. (πρβλ. εἴκοσι παρά δύο, σαράντα παρά ἓνα κτλ.).

Τοὺς δὲ ἄλλους συνθέτους ἀριθμοὺς ἐν γένει τοὺς ἐξέφερον οἱ ἀρχαῖοι κατὰ τρεῖς τρόπους, ἤτοι ἢ προέτασσαν τὸν ἐκάστοτε μικρότερον πρὸ τοῦ μεγαλύτερου, ὅπότε κανονικῶς ἔθετον μετὰ αὐτῶν τὸν σύνδεσμον **καὶ**, ἢ προέτασσαν τὸν ἐκάστοτε μεγαλύτερον πρὸ τοῦ μικροτέρου μετὰ τοῦ **καὶ** μετὰ αὐτῶν ἢ ἔνευ τοῦ **καὶ**, ὅπως νῦν: **πέντε καὶ τριάκοντα καὶ διακόσιοι—διακόσιοι καὶ τριάκοντα καὶ πέντε—διακόσιοι τριάκοντα πέντε**.

Ὅμοίως ἐπὶ τῶν τακτικῶν: **πέμπτος καὶ τριακοστός—τριακοστός καὶ πέμπτος—τριακοστός πέμπτος**.

Σημείωσις 3. Τοὺς κλασματικούς ἀριθμοὺς οἱ ἀρχαῖοι ἐξέφερον δι' ἀπολύτων ἀριθμητικῶν κατ' ἀμφοτέρους τοὺς ὅρους, προσθέτοντες ἕμως εἰς τὸν ἓνα ἐξ αὐτῶν τὴν λέξιν **μέρος** ἢ **μοῖρα**: π.χ. τῶν ἑπτὰ μερῶν τὰ πέντε ἢ τῶν ἑπτὰ αἱ πέντε μοῖραι (= $\frac{5}{7}$).

Ἐὰν δὲ ὁ παρονομαστής ἦτο μόνον κατὰ μίαν μονάδα μεγαλύτερος τοῦ ἀριθμοῦ, παρελείπετο: τὰ πέντε μέρη (= $\frac{5}{6}$), τὰ ἐννέα μέρη (= $\frac{9}{10}$).

β') Ἀριθμητικά οὐσιαστικά

§ 167. Τὰ οὐσιαστικά ἀριθμητικά σημαίνουν ἀφηρημένην ἀριθμητικὴν ποσότητα. Ταῦτα πάντα εἶναι θηλυκοῦ γένους καὶ σχηματίζονται τὰ πλεῖστα ἀπὸ τὸ θέμα τῶν ἀπολύτων, ἀφοῦ εἰς αὐτὸ προστεθῆ ἢ κατάληξις **-άς** (γεν. **-άδος**): (δύο) **δυ-άς**, (τρία) **τρι-άς**, (δέκα) **δεκ-άς**, (ἑκατὸν) **ἑκατοντ-άς**.

Σημείωσις. Τοῦ εἰς (μία, ἓν) τὸ οὐσιαστικὸν εἶναι ἡ **μονάς** τοῦ **τέτταρα—ἢ τετράς**, τοῦ **πέντε—ἢ πεμπάς** (= ἢ **πεντάς**), τοῦ **εἴκοσιν—ἢ εἰκάς** (= **εἰκοσάς**, **εἰκοσαριά**), τοῦ **τριάκοντα—ἢ τριακάς** (= ἢ **τριακοντάς**, **τριανταριά**).

γ') Ἀριθμητικά ἐπιρρήματα

§ 168. Ἀριθμητικά ἐπιρρήματα λέγονται αἱ λέξεις, μὲ τὰς ὁποίας δίδεται ὠρισμένη ἀπάντησις εἰς τὴν ἐρώτησιν **ποσάκις**. Καὶ τούτων τὰ πλεῖστα σχηματίζονται ἀπὸ τὸ θέμα τῶν ἀπολύτων, ἀφοῦ εἰς αὐτὸ προστεθῆ ἢ κατάληξις **-κις** ἢ **-άκις**: (ἑπτὰ) **ἑπτά-κις**, (δέκα) **δεκά-κις**, (ἕξ) **ἕξ-άκις**, (πέντε) **πεντ-άκις**.

Τῶν τριῶν πρώτων ἀριθμητικῶν (**εἰς**, **δύο**, **τρεῖς**) ἐπιρρήματα εἶναι τοῦ εἰς — **ἅπαξ** (= **μίαν φοράν**), τοῦ δύο — **δῖς** (= **δύο φορές**), τοῦ τρεῖς — **τρίς** (= **τρεῖς φορές**).

Σημείωσις. Τὸ σημεῖον **ς'**, μὲ τὸ ὁποῖον οἱ ἀρχαῖοι παρίστανον τὸ 6, καλεῖται **στίγμα**, τὸ δὲ σημεῖον **ϛ'**, μὲ τὸ ὁποῖον παρίστανον τὸ 90, καλεῖται **κόππα**, καὶ τὸ σημεῖον **Ϡ**, μὲ τὸ ὁποῖον παρίστανον τὸ 900, καλεῖται **σαμπῖ**.

Πρὸς παράστασιν δὲ τῶν ἀριθμῶν ἐν γένει οἱ ἀρχαῖοι ἐχρησιμοποιοῦν τὰ στοιχεῖα τοῦ ἀλφαβήτου μὲ μίαν κεφαλαίαν πρὸς τὰ ἄνω καὶ δεξιὰ ἢ κάτω καὶ ἀριστερά.

Διήρουν δὲ πρὸς τοῦτο τὰ 24 στοιχεῖα τοῦ ἀλφαβήτου εἰς τρεῖς ομάδας, α — θ, ι — π, ρ — ω· καὶ τῆς μὲν πρώτης ομάδος τὰ στοιχεῖα τὰ ἐχρησιμοποιοῦν πρῶτον πρὸς παράστασιν τῶν ἀπλῶν μονάδων (α' = 1, β' = 2, γ' = 3 κτλ.), τῆς δὲ δευτέρας ομάδος πρὸς παράστασιν τῶν δεκάδων (ι' = 10, κ' = 20, λ' = 30 κτλ.) καὶ τῆς τρίτης πρὸς παράστασιν τῶν ἑκατοντάδων (ρ' = 100, σ' = 200, τ' = 300 κτλ.).

Πρὸς παράστασιν δὲ τῶν χιλιάδων ἐχρησιμοποιοῦν τὰ ἴδια στοιχεῖα, ἀλλὰ μὲ τὴν κεφαλαίαν πρὸς τὰ κάτω καὶ ἀριστερά (α = 1000, β = 2000, γ = 3000 κτλ., αωκα' = 1821, αλιβ' = 1912, αλιμς' = 1946).